

A feladatlapok alkalmazásának lehetősége és módjai az 1. osztály olvasás tanításában

Az utóbbi években számos tanulmány írója kifogásolta a frontális osztálymunka hegemóniáját pedagógiai gyakorlatunkban. Nagy Sándor professzor legújabb egyetemi jegyzetében hangsúlyozza, hogy „Az az iskolai gyakorlat, amely az egész osztállyal folytatott ún. frontális osztálymunkát kizárólagosnak tekinti, egyre kevésbé tudja meghozni a kívánt eredményeket egyrészt a művelődési anyag megfelelő szintű feldolgozásában, másrészt a tanulók értelmi képességeinek megfelelő szintű tréningjében. A képességekben ugyanis nyilvánvaló eltérések vannak, a munkatempóban is ugyanilyenek konstatalhatók, s ebből következően a frontális osztálymunkához való minden körülmények közötti ragaszkodás ismételten felvet nem jelentéktelen problémákat. Többé nem olyan értelemben, hogy fel kell bontani az osztálykeretet, hanem olyan értelemben, hogy megfelelő szervezeti és metodikai megoldásokkal elasztikus jellegét tovább kell növelni.” (Dr. Nagy Sándor: Didaktika Tankönyvkiadó, Budapest 1967. 152. old.)

Ezt a gondolatot tettük magunkévá mi is, s évek óta kísérletezünk olyan korszerű módszerek és szervezeti formák alkalmazásával, amelyek a tanítás-tanulás határfokát nagymértékben fokozzák.

A túltengő frontális osztálymunka főleg a fizikai dolgozók gyermekeit sújtja, elsősorban az ő fejlődésüket hátráltatja. „A fizikai dolgozók gyermekeinek segítése sokrétű és szerteágazó feladat. A fizikai dolgozók gyermekeivel való iskolai foglalkozásnak nincsenek különleges módszerei, de fejlődésük intenzívebb ösztönzése lehetséges a tanulóközösség más rétegeinek elhanyagolása nélkül is.” (Útmutató: A fizikai dolgozók gyermekeinek pedagógiai segítéséhez 12. old.) A fizikai dolgozók gyermekeinek segítéséhez jól felhasználhatjuk a feladatlapokat. Ugyanez a gondolat tükröződik Tárdos Istvánné: Önálló munka a tanórán c. cikkében. (Népszabadság, 1972. febr. 2. számában.)

Jobban ki kell használnunk a tanítási órán adódó lehetőségeket. Arra kell törekednünk, hogy gyerekeink eredményesebben tanuljanak az iskolában. Hogyan lehetséges ez? Véleményem szerint úgy, ha a tanítási óra 45 percében valamennyi tanuló dolgozik. Ne legyen egyetlen gyermek sem, aki nem figyel, csak ül és nem tesz semmit, hogy tudása gyarapodjék.

A szocialista iskolában megvalósuló „szervezeti és metodikai megoldásoknak meg kell felelniük a szocialista nevelés célkitűzéseinek, a személyiség mindenoldalú fejlesztésének, a kollektív ember nevelésének. Nem lehet kizárólagossá tenni olyan szervezeti megoldásokat, melyek kollektívek ugyan, de az egyéneket, eltérő képességeiket, érdeklődési irányukat stb. önmagukban nem tudják elegendőképpen figyelembe venni, sem az olyan megoldásokat, amelyek az egyént ugyan figyelembe látzanak venni, de csakis mint individuumot, s nem mint egy közösség tagját. Differenciált szervezeti megoldások szükségesek tehát, amelyekben a közösségi elv s az egyéni bánásmód elve a jelenleginél teljesebben valósul meg.” (Dr. Nagy Sándor: Didaktika Tankönyvkiadó Budapest, 1967. 153. old.)

Így jutunk el olyan szerkezeti formák elismeréséhez, mint a csoportmunka és az individualizált tanulás, melyek a frontális osztálymunka megfelelő arányainak fenn tartásával együttesen biztosíthatják csak a tanulók megfelelő szintű aktivitását, önállóságának fejlesztését.

A feladatlapos munka időszakosan közömbösítheti a frontális osztálymunka hibáit, hiszen minden tanulót egyéni erőfelfejtésre ösztönöz, aktivizál, s egyidejűen felfedi a tanuló tudásában mutatkozó hiányosságokat.

A feladatlapok alkalmazásának előnyeit intézetünk gyakorlóiskolájában évek óta figyelemmel kísértük. Éppen ez buzdított bennünket arra, hogy a különböző tantárgypedagógiát oktató tanárok és gyakorlóiskolai tanítók összefogásával, néhány lelkes hallgató közreműködésével feladatlapokat készítsünk. Elsősorban nyelvtan-helyesírásból állítottunk össze feladatlapokat. Iskolai gyakorlatokon is szorgalmaztuk a feladatlapok használatát.

Öröndetes, hogy ebben a tanévben az 1. osztályos olvasási feladatlapok már rendelkezésünkre álltak. Így az 1/a és 1/b osztályokban megkezdhetjük a feladatlapos munkát.

A feladatlap ajánlott tanítói segédeszköz, melyet a dia-, film, televízió és magnetofon mellett sikerrel alkalmazhatunk már az 1. osztályban is.

Az olvasási feladatlapok alkalmazása lehetővé teszi, hogy minden tanuló önálló tevékenységét biztosítsuk az olvasástanulás legkezdetibb lépésétől.

A hagyományos tanítási órán csak a jobban olvasó, szívesen és sokat jelentkező tanulók kapcsolódnak be intenzíven a szövegfeldolgozásba. A szerényebb képességű, kevésbé törekvő gyermekek számos olvasás órát töltenek el szinte olvasás nélkül. Ők a csendes szemlélők. „Ezek a tanulók peremhelyzetben vannak, mert a jó kifejezőképességű, jó olvasási technikával rendelkező társaikkal nem vehetik fel a versenyt. Az esetleges kudarcától való félelem megbénítja aktivitásukat.” (Gyurjács András: Oktassunk feladatlappal! Pedagógiai Szemle 1971. 7–8. sz. 744. old.) Még inkább így van ez az 1. osztályban, ahol sok biztatás, sikerélmény oldhatja fel a féltékenységet. Ebben segítenek bennünket a feladatlapok. A gátlásos, szerényebb képességű tanulók is aktivizálódnak. Önállóan, öntevékenyen, önbizalommal dolgoznak. A feladatlap nyugodt, kellemes alaphangulatú munkaszituációt teremt, melyben minden tanuló tevékenykedik.

Az 1. osztály olvasásanyagának feldolgozásához az OPI 64 db feladatlapot szerkesztett.

A feladatlapok változatosak.

Fejlesztik az olvasáskészséget és a szöveg megértést. Az olvasástechnika és a szöveggel bánni tudás elsajátítása egy időben megy végbe az alsó osztályokban. Olyan feladatlapokat szerkesztettek, hogy minden feladatlápon legyen olyan gyakorlat, amely direkt módon szolgálja az olvasáskészség fejlesztését, és olyan, amely az alulkuló készség eszközi felhasználásával probléma megoldására készítet.

Mind az olvasáskészség, mind a szöveg megértés szempontjából fokozatosan kiépülő és kellő számban ismétlődő feladatokat terveztek. A technikai megoldások, a gondolkodási műveletek elsajátításában és önálló alkalmazásában csak az azonos módon, de változatos tartalommal ismétlődő feladatok végeztetésével érhetünk el eredményeket.

Minden feladat bizonyos szövegmenyiség (betűk, szavak, mondatok, összefüggő szöveg) olvasásán alapszik. Az olvasáshoz olyan követelmény csatlakozik, amelynek teljesítése maradandó produktumot ad. (Betűk bekarikázása, szavak olvasását és megértését ábrázolják, kiemelik a lényegét.) Az utóbbi a legnehezebb, de véleményem szerint egyik leghasznosabb éppen a tanulni tanítás miatt.

A feladatlapos munkánál mindig az olvasás a fő feladat. Az írás, rajz, különböző jelölések csak kevés időt vehetnek igénybe. A rajzos illusztrációk jelentős motívációs szerepet töltenek be a tanulók érdeklődésének biztosításában.

A feladatlapok az olvasáskészség fejlesztésén túl a képességek fejlesztését is szolgálják.

Év eleje óta rendszeresen használjuk az olvasási feladatlapokat a gyakorlóiskola első osztályaiban. A gyerekek szívesen dolgoznak feladatlapból, érzik, hogy itt mutathatják meg igazán tudásukat.

Mivel a feladatlapos munka erős koncentrációt igényel, nincsenek könnyítő, tehermentesítő lehetőségek, hamarabb bekövetkezik az elfáradás, mint a hagyományos tanulás esetében. Nem lenne célra vezető egész órán feladatlapból dolgoztatni. Az intézet gyakorlóiskolájában folytatott kísérletek (programozott tanulás, feladatlapos munka, komplex matematika tanítás) arról győztek meg bennünket, hogy kisiskolás korban célszerű a tanítási órák olyan megszervezése, amelyben a frontális osztálymunkát felváltja a tanulók önálló munkája feladatlap, program vagy munkafüzet segítségével. Az első alkalommal csak egy-egy feladatot oldattunk meg a feladatlapból, majd fokozatosan növeltük a feladatok mennyiségét.

A feladatlapokat különböző didaktikai feladatok megoldására használhatjuk. (Új ismeret nyújtása, rögzítés, gyakorlati alkalmazás, ellenőrzés.) Az 1. osztályban főleg a gyakorlati alkalmazást és ellenőrzést szolgálja. A különböző órátípusokban más-más arányban alkalmazhatjuk.

A feladatlapos munka beiktatása megbontja a hagyományos óraszerkezetet. Az óra felépítése a következőképpen alakulhat:

1. Frontális osztálymunka (közös ellenőrzés, gyakorlati alkalmazás).

2. Egyéni munka

a) A pedagógus kiadja a csoportnak vagy az egész osztálynak a munkát (feladatokat).

Előkészíti a tanulókat a feladatok sikeres megoldására.

b) Majd a tanulók önállóan dolgoznak. A pedagógus jár-kezel az egyes csoportok vagy tanulók között, figyeli a munkájukat, esetleg segíti az arra rászoruló tanulókat.

3. Frontális osztálymunka (közös ellenőrzés, esetleg kiegészítés).

4. Egyéni munka . . .

A feladatlapos munka éppen úgy feltételezi a tanító jelenlétét, mint a programból való tanulás. A tanító segíti azokat a tanulókat, akik önállóan nem boldogulnak. Elég néha egy biztató szó, egy elismerő mosoly.

A feladatlapos munka akkor jár sikerrel, ha a tanulót az önálló munkára előkészítettük. A közös előkészítés megelőzi az önálló munkát. De ezt nem szabad me-reven értelmezni. Amikor a gyerekek már el tudják olvasni a feladat szövegét, esetenként eltekinthetünk az előkészítéstől. Az 1. osztályban azt tapasztaltuk, hogy minél több gyakorlatra tettek szert a tanulók a feladatok önálló megoldásában, annál kevesebb előkészítést igényeltek, s egyre több feladatot tudtak megoldani.

A közös előkészítés mindig két irányú.

a) Először a gyakorlatok tartalmi problémáit világitjuk meg.

b) A megoldási technikát tudatosítjuk.

— aláhúzással emelik ki a megfelelő betűt vagy szót,

— számozással egyeztetik a tárgy rajzát a vonatkozó szavakkal,

— írással pótolják a hiányzó betűt, szót, mondatot,

— rajzzal magyarázzák a különböző szavakat, illusztrálnak mondatokat, rövid szövegeket,

- vonallal kapcsolják össze az egyforma rajzokat, az azonos alakú szavakat, a tartalmilag összetartozó szavakat,
- áthúzással jelzik a helytelen megoldásokat.

Először táblán mutatjuk be a megoldás módját. Utána kerül sor a feladatlap önálló megoldására. Egy-egy feladatlapot több órán is felhasználhatunk. Pl. új ismeret (betű) tanításakor majd gyakorlóórán.

Mivel a tanulók fejlődése nem egyenletes, különböző teljesítményt mutatnak, ezért nem helyes, ha ilyen esetben minden tanuló ugyanazt a feladatot kapja. Élünk bátran a differenciált foglalkozás lehetőségével. Adjunk a tanulóknak különböző minőségű feladatokat. A nehezebb feladatokat jelöljük ki a jó olvasóknak, a könnyebbet a közepeseknek, a legkönnyebbet a gyengéeknek. Az osztályt ilyenkor kisebb, nagyobb csoportokra bontjuk. Ez nem jelent különösebb nehézséget, hiszen a feladatlapok folyamatos ellenőrzése és értékelése, valamint a szóbeli teljesítmények alapján a tanító mindig tudja, ki hol tart. Ha minden tanuló képességének és fejlettségi szintjének megfelelő optimális terhelést kap, biztosítjuk a tantervi követelmények elsajátítását. Igaz, hogy lesznek olyanok, akik túlszárnyalják a tantervi követelményeket, s lesznek olyanok, akik csak megközelítik azt, de csak az ilyen differenciált tevékenységgel biztosíthatjuk a belső feszültségek megoldását, a személyiség harmonikus fejlesztését.

Ha valóban „tanulásközpontúvá” akarjuk tenni a tanítási órát, akkor úgy kell azt megterveznünk, hogy minden tanuló számára lehetővé tegyük az önálló ismeretszerzést és gyakorlati alkalmazást, akármilyen tempóban dolgozik. Ebben is segítenek bennünket a feladatlapok.

A kijelölt feladatok elvégzését minden esetben ellenőrizzük, értékeljük. Vonjuk be a gyermekeket is ebbe a munkába! Maguk keressék a hibát, állapítsák meg a helyes megoldást! A feladatlap helyes megoldása sikerélményhez juttatja a tanulókat. De fontos a pedagógus dicsérete is! Ne csak azokat dicsérjük meg, akik hibátlanul dolgoztak, hanem azokat is, akik gyengébb eredményt értek el, de nagyobb erőfeszítést tapasztaltunk náluk a feladatlapos munkában.

Esetenként pontozással értékelhetjük a feladatok megoldását. Magasabb osztályokban időnként osztályzatot is adhatunk. Helyesnek tartom, ha a feladatlapos munkával kapcsolatos folyamatos megfigyelésünket az év végi érdemjegyek megállapításakor figyelembe vesszük.

Az 1. osztályos olvasási feladatlapok alkalmazását illetően csak féléves tapasztalattal rendelkezünk. Tapasztalataink biztatóak. Úgy látjuk, a feladatlap az 1. osztályban is sikerrel alkalmazható. Hozzászoktatja a tanulót idegen szövegek önálló olvasásához. Az a tanuló tud igazán jól olvasni, aki a feladatlappal önállóan boldogul. Nemcsak az olvasáskészség kialakítását gyorsítja, hanem segíti a tanulni tanulást. Az a gyerek, aki már 1. osztályban megtalálja valamely szövegben a lényegyet, az 2. osztályban el tudja mondani néhány mondattal az olvasmányok tartalmát, a 3. és 4. osztályban képes lesz önállóan vázlatot készíteni vagy ismeretlen szöveget egyedül feldolgozni.

Idő: 1971. febr. 9.

Osztály: 1/a.

Tantárgy: Olvasás.

Témakör: A kisbetűk ismertetése.

A tanítás célja és feladata:

a) Az olvasás gyakorlása „ty” betűvel.

b) Figyelmesen, pontosan dolgozz önállóan is!

Szemléltetés: feladatlap, tankönyv, applikációs képek, táblai írás és rajz, Gögös Gúnár Gedeon című mesekönyv.

Tanít: Bugár Ferencné.

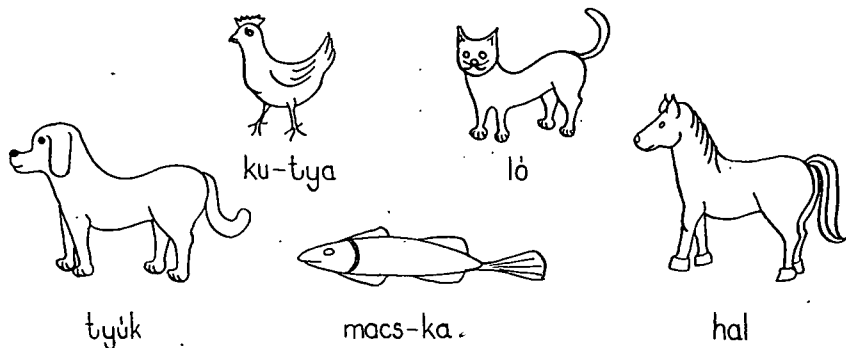
VÁZLAT

1. Betűfelismerés gyakorlása, betűadászat.

Feladat: Lódd le a kijelölt betűket!

2. Szavak olvasása némán.

Tedd a képeket a megfelelő helyre!

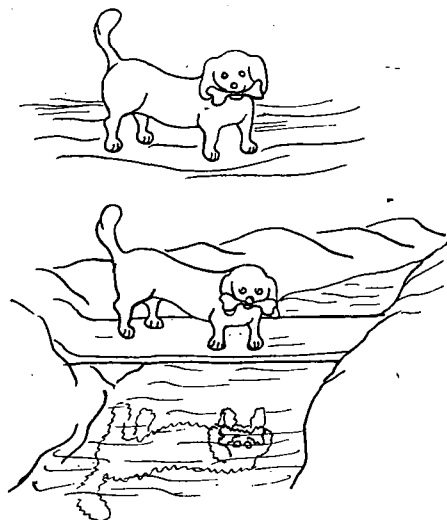

3. Bodri kutya meg a csont című olvasmány számonkérése.

Szemléltető képek és táblára írt kérdések segítségével.

Kérdések néma olvasása.

mit talált?
hova ért?
mi történt?

4. Előző feladatlapos munkák értékelése.

a) Típushibák.

b) Egyéni hibák.

5. Célkitűzés.

Figyelmesen dolgozzatok, hogy még kevesebb hiba legyen a munkátokban!

6. Önálló feladatlapos munka a „ty” betűs oldalon, a feladatok előkészítése. Differenciált feladatmegoldások.

„A” csoport: Biztosan olvasó, nehezebb feladatok megoldására is képes tanulók.

„B” csoport: Hibásan és lassan olvasó tanulók.

a) „A” csop.: „ty” betűs oldal 1. feladat

3 szótagból álló szavak aláhúzása, számszerű jelölése.

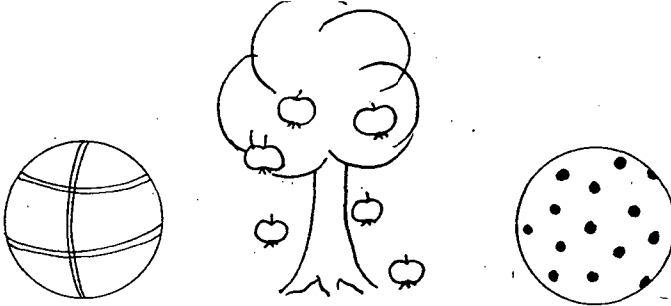
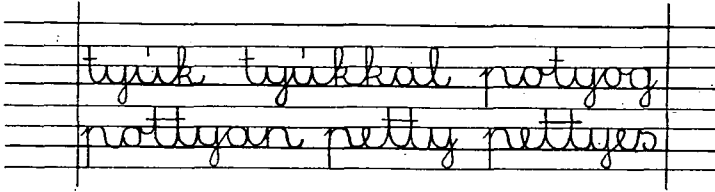
„B” csop.: 1. feladat. Betűfelismerés.

„ty” betűk aláhúzása, számuk jelölése.

b) A végzett munka értékelése.

Mutass a kezeden annyit, amennyit találtál! Összehasonlítás felolvasással.

c) Szavak olvasása.

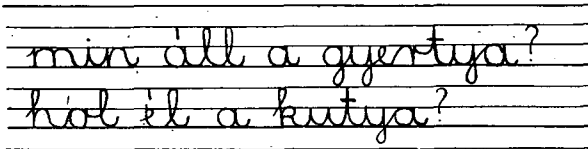
Melyiket látod lerajzolva? Húzd alá! Mondj ezekkel 1—1 mondatot!

d) A rajzzal ábrázolt szavak aláhúzása. Színezés. (Feladatlap 2.) Értékelés. Melyik szót húztad alá? (Felső vagy alsó megnevezéssel.)

e) Kérdések alkotása a kesztyű, hattyú, ponty képek alapján.

Válaszadás szóban.

Kérdések néma olvasása, válaszadás szóban.

f) Kérdések és válaszok egyeztetése. (3. feladat.)

Jelölés a válaszok előtti számokkal. („A” csoport feladata.)

„B” csoport: A hangos olvasás gyakorlása.

Bodri kutya meg a csont című mese olvasása. Szempontok: Betűk felcserélése és kihagyása nélkül olvass!

g) „A” csop.: Hangos olvasás gyakorlása a Gőgös Gúnár Gedeon című mesekönyvből.

„B” csop.: Betűkből szavak alkotása, leírása. (5. feladat.)

Előkészítés: ú ty k. Rakd a betűket sorrendbe! Fordítsd meg a szókárttyákat! Másold le a szót!

b) Hangulati előkészítés. Beszélgetés a tyúkról.

Ki gondozza? Mit ad cserébe?

i) Közös olvasás. (4. feladat szövege.)

j) A szöveg olvasása magnetofonra. Visszahallgatás. Hibajavítás. További feladatok megjelölése: sokat kell még gyakorolni, hogy hibátlanul olvassunk.

